

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ПРОДОВЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ

Статтю присвячено проблемі формування духовно-моральних якостей молоді. З'ясовано значення національних традицій України в процесі формування духовно-моральної культури молодого покоління. Зроблено акцент на необхідності комплексного, системного підходу та програмної форми організації духовно-морального виховання молоді.

Ключові слова: духовно-моральне виховання, національні традиції, молодь.

На сьогодні система освіти ще не вийшла з періоду реформ. Розв'язання потребують не тільки не вирішені, а й зовсім ще не окреслені проблеми. До них відносять аспекти духовно-морального виховання нових поколінь, які є наслідком різкого падіння духовного здоров'я українського суспільства. Причини духовної стагнації полягають у зміні ідеологічних орієнтацій, у появі духовного вакууму (проникнення в культуру культу насильства, егоїзму, обману, розпусти тощо). Бездуховність, низька моральність, а також грубість, злочинність, наркоманія, алкоголізм і багато інших пороків нашого часу руйнують людину, суспільство, державу, цивілізацію.

Проблема виховання духовності та духовних цінностей була предметом уваги філософів (С. Анісімов, М. Бахтін, М. Бердяєв, С. Максименко, М. Михалкова, В. Франкл, Е. Фромм та ін.), педагогів (Т. Власов, В. Долженко, В. Зінківський, В. Сергєєв, Г. Шевченко).

Мета статті – обґрунтувати необхідність формування духовно-моральних якостей молоді, визначити значення національних традицій України в цьому процесі.

Одним із напрямів державної політики має бути орієнтація на якісне перетворення внутрішнього світу особистості та здійснення таким чином моральної реформації духу народу, що вбирає в себе вітчизняну й світову культуру та породжує адекватні своїм національним особливостям, рівню свого історичного розвитку й своєму еволюційному призначенню соціальні форми свого духовного зростання: освіту, науку, культуру, охорону здоров'я, спорт, соціальну, молодіжну, екологічну, ресурсозберігальну, господарську політику, інші соціальні інститути розширеного відтворення духовності, в тому числі, Культри Матері, Праці, Природи, Знання, для того, щоб за допомогою цих духовних ресурсів розвивати дух народу як творчу субстанцію життя в сукупності всіх суспільних відносин, організованих у сім'ю, громадянське суспільство та державу, в соціальну дійсність – диференційований і поза собою загальний просторово-часовий спосіб існування духовності народу.

Потрібен комплексний, системний підхід і програмна форма організації духовно-морального виховання молоді.

М. Вебер запропонував таку типологію товариств: цілераціональні та ціннісно-раціональні. Цілераціональне суспільство підпорядковує індиві-

дуальне життя завданням зовнішнього його облаштування на раціональних засадах. Такими є суспільства західних країн. Суспільства, які за іншою термінологією називають “традиційними”, також раціонально облаштовують своє життя, однак пріоритетом для них є ціннісний континуум культури, що включає внутрішнє життя людини, його життєвий уклад і смислові орієнтири. Таких багато серед суспільств Сходу. Цілераціональні суспільства концентрують свою енергію на раціональному облаштуванні світу, розуміючи традицію як “людський ресурс” цивілізації. Однак, цей ресурс не є нескінченним. Сьогодні західні суспільства відчують потребу в його відтворенні [1, с. 43].

У суспільствах ціннісно-раціонального типу завдання модернізації бачать не в тому, щоб змінити традиційні принципи організації життя, а в тому, щоб опанувати сучасні технічні засоби цивілізації й поставити їх на службу збереження традиційних принципів індивідуальної та суспільної самоорганізації в нових умовах [1, с. 43].

Визнаючи Україну цивілізацією ціннісно-раціонального типу, ми розуміємо завдання проектування системи духовно-морального виховання молоді в контексті продовження національних традицій у нових соціокультурних умовах.

Розуміючи освіту як уведення в традицію на основі узагальнення досвіду вивчення православної культури в регіонах України, ми пропонуємо цивілізаційний підхід до формування духовно-моральної культури молоді. Він встановлює ієрархію традицій, що підтримують духовно-моральне становлення особистості в цивілізаційній перспективі:

- етнічні традиції (традиції численних народностей України, серед яких різні конфесійні традиції);

- цивілізаційна традиція (культуроутворювальна релігія – православ'я).

Цивілізаційний підхід до формування духовно-моральної культури передбачає акцентування уваги не на тому, що поділяє конфесії, а на тому, що об'єднує народи. Типологічні елементи цього підходу повинні розподілятися так, щоб забезпечити вирішення таких завдань:

- усвідомлення смисложиттєвої основи православної цивілізації, яка утворює джерело уявлень про добро і зло, створює умови для об'єднання народів нашої країни;

- підтримання етнокультурної та етноконфесійної ідентичності народів, які історично увійшли до православної цивілізації;

- здійснення діалогу між етнічними та конфесійними спільнотами православної цивілізації, що дає змогу визнавати відмінності й освоювати різноманіття культурного світу нашої цивілізації [1, с. 44].

Втрата стрижневої ролі традиційної релігії, зміна розуміння суті духовності в сучасній культурі призводять до виникнення кризових явищ у духовно-моральній сфері. Позарелігійний контекст не дає можливості чіткого розрізнення понять добра і зла, правди, гідності, обов'язку, честі, совісті; спотворює і підмінює традиційні (православні) уявлення про людину й сенс життя.

Православно-християнські принципи любові, гармонії та краси в улаштуванні світу, людини й суспільства мають неоціненні освітні та виховні можливості. Саме на їх основі можливе подолання сучасної кризи культури, науки, освіти, кризи внутрішнього світу людини.

У зв'язку з цим методологічною основою духовно-морального виховання дітей та молоді в Україні мають стати традиції православної культури та педагогіки, представлені в різних аспектах:

- культурно-історичному (на основі прикладів вітчизняної історії та культури);

- морально-етичному (у контексті морального православно-християнського вчення);

- етнокультурному (на основі православних традицій українського народу).

Однак на сьогодні існує чимало перешкод у реалізації духовно-морального виховання на традиційній православній основі, зокрема:

- відсутність розробленої методології православної культури;

- відсутність системи громадського духовно-морального виховання та чітко структурованого, культурологічного навчального курсу “Духовно-моральна культура” для різних рівнів системи освіти;

- обмеженість в уявленні про традиційну культуру в сучасному суспільстві, в його ідеологічній, науковій, художній і побутовій сферах;

- зруйнованість традиційного укладу життя, заснованого на православному світосприйнятті звичаїв, традицій, відносин (сердечних почуттів і настроїв), правил доброго й благочестивого життя, традиційного розпорядку дня тощо;

- певний ступінь секуляризованості сучасної масової культури;

- не підготовленість більшої частини населення України мотиваційно, емоційно, інтелектуально до сприйняття духовного змісту традиційної культури;

- украй низький рівень духовно-моральної культури більшості сучасних батьків, руйнування, криза сім'ї, її некомпетентність у питаннях духовного становлення дитини, втрата сімейної функції передачі дітям значущих культурних і життєвих цінностей;

- відсутність узгодженості впливу на духовно-моральне виховання дітей і молоді різних соціальних інститутів: сім'ї, освітніх установ, Православної Церкви, державних і громадських структур;

- неспроможність держави впоратись із виконанням важливої функції в духовно-моральній освіті й вихованні, відсутність чіткої ідеологічної позиції та здатність заповнювати духовно-моральну сферу поколінь, що підрастають, сурогатами й продуктами західної масової культури;

- витрати величезних коштів на впровадження різних програм ліберального характеру, при цьому відсутність коштів на розробку навчально-методичної, інформаційної продукції з традиційного духовно-морального виховання, на духовно-моральне просвітництво населення й підготовку педагогів;

– відсутність цілісної програми з духовно-морального виховання в масштабах країни та регіонів, непозначеність пріоритетів, відсутність відповідних органів управління й організаційно-економічних механізмів реалізації духовно-морального виховання на державному та регіональному рівнях.

У ситуації гострої духовно-моральної кризи в країні неефективно вирішують окреслені проблеми. Разові та локальні заходи не можуть кардинально змінити ситуацію. Необхідним є комплексний, системний підхід і програмна форма організації духовно-морального виховання молоді.

Висновки. В умовах, коли перед державою та суспільством постала необхідність модернізації системи освіти, великого значення набуває виховання творчої, патріотичної особистості, яка відповідно до громадянського обов'язку і по совісті несе відповідальність за свою Батьківщину перед сучасниками, пам'яттю предків і життям нащадків. Виховання особистості та розвиток України – це два боки одного процесу, який можна назвати прогресом суспільства.

Ми вважаємо, що у вирішенні комплексу завдань духовно-морального виховання молоді повинні брати участь усі суб'єкти суспільного життя, оскільки основою духовно-морального устрою людства є творення й примноження доброго та красивого в житті.

Список використаної літератури

1. Захарченко М. В. Методологические основы образовательной области “Духовно-нравственная культура” / М. В. Захарченко и др. // Педагогика. – 2008. – № 9. – С. 40–46.
2. Игумен Георгий (Е. В. Шестун) Духовно-нравственное становление личности в православной традиции / Игумен Георгий (Е. В. Шестун) // Педагогика. – 2006. – № 4. – С. 53–61.
3. Козырев Ф. Н. Религиозный компонент духовно-нравственного воспитания / Ф. Н. Козырев // Педагогика. – 2008. – № 9. – С. 62–71.
4. Шабанов А. А. Духовная борьба / А. А. Шабанов, К. Н. Соколов, К. В. Сивков. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1997. – 98 с.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2015.

Корж Е. Ю. Духовно-нравственное воспитание молодежи в контексте продолжения национальных традиций

Статья посвящена проблеме формирования духовно-нравственных качеств молодежи. Определено значение национальных традиций Украины в процессе формирования духовно-нравственной культуры молодого поколения. В работе делается акцент на необходимости комплексного, системного подхода и программной формы организации духовно-нравственного воспитания молодежи.

Ключевые слова: *духовно-нравственное воспитание, национальные традиции, молодежь.*

Korzh O. Moral Upbringing of the Youth in the Context of Continuation of National Traditions

The article is devoted to the problem of moral qualities formation in young people. The upbringing problem of morality and cultural wealth was the subject of philosophers' and pedagogues' attention. The goal of the article is to determine the necessity of moral formation in young people, to define an importance of national traditions of Ukraine in this process. The author affirms that one of the directions of the state policy must be the orientation on moral upbringing of the individuality, his development in accordance with Ukrainian traditions and moral growth.

Under M. Veber's researches, there two types of society: "goal-rational" and "value-rational" ones. Ukraine is considered to be a value-rational country. Societies of this type concentrate the energy on rational arrangement of the world considering a tradition as "human resources" of civilization.

Orthodox principles of love, harmony and beauty in arrangement of the world have invaluable educational and upbringing possibilities. The methodological bases of moral upbringing of children and youth in Ukraine must become traditions of Orthodox culture and pedagogics performed in different aspects:

- culture-historical;*
- moral-ethical;*
- ethnocultural.*

The author presents own vision about obstacles in realization of moral upbringing on the Orthodox base.

It was stressed that in the situation of acute moral crisis in the country such problems are solved not effectively. Single and local ways can not change the situation cardinally. Complex and system approach, program forms of organization of moral upbringing in young people are of great importance and necessity.

Key words: *moral upbringing, national traditions, young people.*